

СУПЕРЕЧНОСТІ ТА СКЛАДНОСТІ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ ЯК ПЛАТФОРМИ ДЛЯ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ФАХІВЦІВ ІЗ ПСИХОЛОГІЇ

Пономаренко О. В., к. пед. н., доцент

*Запорізький національний університет
вул. Жуковського, 66, м. Запоріжжя, Україна*

olgadin08@gmail.com

У статті розглянуто суперечності та складності неформальної освіти як платформи для професійної самореалізації фахівців психології. Автором доведено, що серед пріоритетних тенденцій розвитку освіти в Україні у XXI столітті важливого значення набувають процеси, що сприяють задоволенню будь-якої освітньої потреби громадян у неформальний спосіб. При цьому дослідження змісту таких запитів демонструє суттєве зростання попиту на отримання психологічних знань та елементарних компетенцій громадянами України, що ставить на порядок денний проблему упредметнення психологами своїх компетенцій в умовах неформальної освіти. Автором показано, що в науково-педагогічному дискурсі феномен неформальної освіти не є популярним, а дослідження в цій сфері суттєво програють за кількістю наукових публікацій та захищених дисертацій. Доведено, що науковці розглянули та презентували зарубіжний досвід упорядкування неформальної освіти, описали його позитивні та негативні сторони, сутність та методологічний базис, схарактеризували організаційні та процесуальні умови забезпечення її функціонування, механізми державної підтримки, способи використання громадянських ініціативних груп, домінуючі запити та найбільш популярні форми та методи їх виконання, але у питаннях підготовки фахівців до роботи в умовах неформальної освіти поки що перебувають на етапі пілотажних педагогічних експериментів та формуванні методологічної і теоретичної бази. В статті висвітлено перспекти та труднощі підготовки майбутніх психологів до професійної діяльності в умовах неформальної освіти. Перспективу для подальшого дослідження становлять: ідентифікація та висвітлення найбільш популярних та вигідних варіантів неформального освітнього бізнесу, який потенційно включає психолого-педагогічні послуги майбутніх фахівців з психології; аналітична робота над змістом найбільш конструктивних пропозицій українських та світових дослідників проблеми; пошук ідей для екстраполяції із суміжних галузей та сфер, у яких питання збільшення конкурентних переваг фахівців на ринку неформальних освітніх послуг стало предметом дослідження або емпіричного успіху.

Ключові слова: неформальна освіта, психологи, професійна самореалізація, освітня послуга.

THE CONTRADICTION AND COMPLEXITY OF INFORMAL EDUCATION AS A PLATFORM FOR PROFESSIONAL SELF- REALIZATION OF SPECIALISTS IN PSYCHOLOGY

Ponomarenko O. V., PhD in Pedagogy, Associate Professor

*Zaporozhzhia National University,
Zhukovsky str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine*

olgadin08@gmail.com

Ponomarenko O. V. The Contradiction And Complexity Of Informal Education As A Platform For Professional Self-Realization Of Specialists In Psychology. The article deals with the contradiction and complexity of informal education as a platform for professional self-realization of specialists in psychology. The author has proved that among the priority trends of the development of education in Ukraine in the XXI century, processes that contribute to the satisfaction of any educational needs of citizens in an informal way are becoming important. At the same time, the study of the content of such inquiries demonstrates a significant increase in the demand for psychological knowledge and elementary competencies by Ukrainians which puts on the agenda the problem of psychologists subjecting their competences to informal education. The author shows that in the scientific pedagogical discourse the phenomenon of informal education is not popular, and research in this area is significantly lost in the number of scientific publications and defended dissertations. It is proved that scholars have reviewed and presented foreign experience in organizing informal education, described its positive and negative aspects, the essence and methodological basis, characterized the organizational and procedural conditions for its functioning, state support mechanisms, ways of using civil initiative groups, dominant queries and the most popular forms and methods of their execution, but in the issues of training specialists to work in non-formal education are still at the stage of pilot pedagogical experiments and the formation of a methodological and theoretical basis. The article outlines the prospects and difficulties of preparing future psychologists for professional activities in informal education. The

prospect for further research is: identification and coverage of the most popular and beneficial options for informal educational business, which potentially includes psychological and pedagogical services of future specialists in psychology; analytical work on the content of the most constructive proposals of Ukrainian and world researchers of the problem; search for ideas for extrapolation from related industries and areas in which the issue of increasing the competitive advantages of professionals in the market of informal educational services has become a subject of research or empirical success.

Key words: non-formal education, psychologists, professional self-realization, educational service.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.

Серед пріоритетних тенденцій розвитку освіти в Україні у ХХІ столітті важливого значення набувають процеси, що сприяють задоволенню будь-якої освітньої потреби громадян у неформальний спосіб. При цьому дослідження змісту таких запитів демонструє суттєве зростання попиту на отримання психологічних знань та елементарних компетенцій громадянами України, що ставить на порядок денний проблему готовності нинішніх та майбутніх професійних психологів до різних видів діяльності в умовах неформальної освіти. Серед головних суперечностей, що є змістовою основою даної проблеми – протиріччя між очевидною необхідністю концентрації фахової підготовки на підвищенні конкурентності майбутніх психологів на ринку неформальної освіти та поверховим представленням в освітніх програмах сутнісних характеристик готовності студентів до професійної самореалізації в непередбачуваних умовах даного середовища, низький рівень розуміння сутності утруднень, що очікують випускників-психологів, що бажають упредметнення своїх компетенцій в умовах неформальної освіти.

Дійсно, сучасний світ вимагає від більшості фахівців перманентної професійної конкурентоздатності, а в аспекті фахової діяльності психолога на ринку неформальної освіти ця якість виступає чи не головним мірилом ефективності отриманої професійної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано вирішення цієї проблеми й на які спирається автор.

У науково-педагогічному дискурсі феномен неформальної освіти не є популярним, а дослідження в цій сфері суттєво програють за кількістю наукових публікацій та захищених дисертацій. Аналіз змісту протоколів міжвідомчої ради з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології Національної академії педагогічних наук України свідчить, що за останні сімнадцять років автори кандидатських та докторських дисертацій обирали тематику, прямо або побіжно пов'язану з неформальною освітою лише 51 раз!

Більшість робіт присвячено дослідженню загальних тенденцій розвитку та організаційно-педагогічних основ неформальної освіти в різних країнах світу, а саме: Швеції (В. Д. Давидова, Ю. Я. Деркач, І. М. Колодько), Німеччини (О. В. Зюнькіна, В. М. Солощенко), Великої Британії (Сісей Мохамед), Бельгії (О. В. Закревська), Чеської Республіки (В. В. Стрижалковська), Сполучених Штатів Америки (Н. О. Терьохін, О. В. Василенко), Канаді (Ю. І. Шустак), Фінляндії (І. В. Мелешко), Білорусі (О. А. Ісаєва), України (Л. І. Вашенко, О. Л. Самодумська, Л. І. Бринь) [7].

Одними з небагатьох учених, що найближче підійшли до проблеми підготовки фахівців гуманітарного профілю до роботи в умовах неформальної освіти, можна назвати В. Кабацьку, яка обрала для дослідження тематику формування готовності працівників благодійних організацій до надання освітніх послуг в умовах неформальної освіти, О. Полівко, що зосередилася на процесі підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до навчання учнів народного живопису в умовах неформальної освіти, та О. Самодумську, метою наукової діяльності якої стала розробка теоретичних та методичних засад підготовки майбутніх андрагогів до навчання дорослих в умовах неформальної освіти [7].

При цьому науковці поки що не завершили свої дослідження і, судячи із залишених «слідів» у відкритих джерелах, поки що перебувають на етапі пілотажних педагогічних експериментів та формуванні методологічної і теоретичної бази для подальшої наукової активності.

Проте О. Самодумська вже представила до широкого загалу обґрунтування гостроти та актуальності проблеми підготовки майбутніх або діючих андрагогів до навчання дорослих в умовах неформальної освіти. Автором виділено окремі суперечності в педагогічних процесах вищої школи, висунуто попередні гіпотези формуючої роботи, здійснено постановку проблеми в загальному вигляді тощо. Автор підтверджує думку, що метою неформальної освіти є реалізація права людини на освіту протягом життя, активне її включення в професійне і суспільне життя через отримання необхідних і раціональних відповідних освітніх послуг. Такі послуги, на думку О. Самодумської, надають громадянські колективи різного рівня – державного, конфесійного, професійного чи іншого, корпоративні суб'єкти, приватні індивіди та їхні родини, які мають юридичне право на надання таких освітніх послуг в Україні. Базова освіта і кваліфікаційні характеристики надавачів послуг неформальної освіти дорослих часто не відповідають вимогам, які висуваються до педагогічних і науково-педагогічних працівників офіційних закладів освіти [8, с.171].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячена стаття. Формулювання цілей статті (постановка завдання).

Автори розглянули та презентували зарубіжний досвід упорядкування неформальної освіти, описали його позитивні та негативні сторони, сутність та методологічний базис, схарактеризували організаційні та процесуальні умови забезпечення її функціонування, механізми державної підтримки, способи використання громадських ініціативних груп, домінуючі запити та найбільш популярні форми та методи їх виконання. При цьому нами не знайдено суттєвих досягнень педагогічної науки в аспекті корекції професійної освіти фахівців з психології у зв'язку з інтенсивним розвитком ринку неформальної освіти.

Метою статті є висвітлення перспектив та труднощів підготовки майбутніх психологів до професійної діяльності в умовах неформальної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

На побутовому рівні сприйняття неформальна освіта видається таким варіантом навчання населення, який не завершується присвоєнням кваліфікації, офіційним визнанням отриманих компетентностей чи професійних навичок.

У Законі України «Про освіту» надається визначення неформальної освіти як такої, що «здобувається, як правило, за освітніми програмами та не передбачає присудження визнаних державою освітніх кваліфікацій за рівнями освіти, але може завершуватися присвоєнням професійних та/або присудженням часткових освітніх кваліфікацій» [5].

Очевидно, що головна характеристика неформальної освіти згідно з таким визначенням полягає в тому, що вона є альтернативним додатком до формальної освіти у процесі навчання людини протягом усього життя і запроваджується для того, щоб гарантувати право на вільний доступ до освіти у зручний спосіб та у комфортних умовах.

Суспільство на певному етапі розвитку неформальної освіти вирішило, що вона дає можливість отримання кваліфікації, але особи, що її здобули, **не визнаються як фахівці офіційно** відповідно до існуючих норм визнання національними органами управління освітою.

Такий стан справ поступово корегується реаліями об'єктивної дійсності, яка потребує цілком справедливого визнання компетентності людини поза будь-якою залежністю від її формальної освіти. Дійсно, коли у світі у вільному доступі – лекції та публічні дискусії більшості Нобелівських лауреатів, коли багато університетів та коледжів надають можливість безкоштовного користування розробленим науково-педагогічними працівниками контентом – право академічної освіти на монополію щодо визнання професійних кваліфікацій поступово стає нонсенсом.

Уже зараз в Україні утверджуються суб'єкти визнання кваліфікації людини (на жаль, поки що тільки на рівні робітничих професій [4], презентується перелік робітничих професій, за якими можливе офіційне визнання кваліфікації [3]).

Очевидно, що даний процес і далі набуватиме підтримки громадянського суспільства, яке потребує прозорості і прагматичності у питаннях розвитку освітньої сфери, позбавлення так званого «радянського типу мислення», одним з головних недоліків якого було наскрізна зарегламентованість більшості процедур та етапів навчання, наявність системи контролю за дотриманням формальних ознак якості організації освітніх процесів тощо.

На противагу цій радянській традиції на порядку денному з'являються інші ціннісні установки, зокрема установка на академічну свободу, під якою в Статті 1. Закону України «Про освіту» розуміється самостійність і незалежність учасників освітнього процесу під час провадження педагогічної, науково-педагогічної, наукової та/або інноваційної діяльності, що здійснюється на принципах свободи слова, думки і творчості, поширення знань та інформації, вільного оприлюднення і використання результатів наукових досліджень з урахуванням обмежень, установлених законом [5].

Остання фраза статті про «урахування обмежень, установлених законом» є ключовою складністю для всіх суб'єктів педагогічних та управлінських процесів, адже потребує від них чіткого розуміння існуючих законодавчих і нормативно-правових обмежень у своїй педагогічній творчості.

При цьому більшість із можливих обмежень практично нівелюється в умовах неформальної освіти, з одного боку, позбавляючи будь-якого тиску з боку органів контролю за якістю освітніх послуг, а з іншого – позбавляючи можливості клієнтів на захист від неякісної послуги або відвертого шарлатанства. Особливо помітно присутність таких послуг спостерігається в «педагогічній» діяльності «фахівців» з фінансів та психології.

Серед прикладів такого зловживання можна навести інтенсивні, яскраві та потужні рекламні пропозиції на ринку неформальної освіти, що пропонують подарувати клієнтам «терапію божественного вирівнювання», «ментальні чистки», «астральні налаштування» тощо.

Ці та безкінечні інші приклади доводять, що сучасний ринок неформальної освіти дійсно характеризується відсутністю будь-якого контролю за суб'єктами освітніх послуг, у якій з'являються, а іноді й певним чином домінують, люди без класичної психологічної освіти та поверховим уявленням про можливі негативні наслідки своєї комерційної активності для психічного стану та фізичного благополуччя громадян. При цьому можливості найбільш повного втілення потенцій випускників спостерігаються саме у сфері неформальних освітніх послуг, де стихійно або цілеспрямовано створилися необхідні умови для фінансового та соціального успіху професіоналів даної галузі.

Приклади побудови успішних персональних «стартапів» виходу на ринок та конструювання індивідуальних траєкторій розвитку окремих професіоналів у галузі поведінкових наук дають змогу прогнозувати подальше збільшення інтересу випускників магістратур з психології та розширення спектру послуг та тематик взаємодії з потенційними клієнтами через встановлення їх поведінкових, внутрішньо-рефлексивних та інтелектуальних потреб, актуальних мотивів для замовлення послуг, подолання труднощів особистого та професійного життя за рахунок психологічної підтримки тощо.

Включене спостереження за особливостями функціонування психологів в умовах неформальної освіти в сучасному її варіанті дає змогу експлікувати наступні важливі характеристики: доступність, комфортність, особистісно зорієнтований характер, логістична та естетична привабливість форм педагогічної та андрагогічної взаємодії. При цьому психологічні знання та практичні навички – один з найбільш популярних запитів, які дають змогу найбільш повної реалізації природних здібностей кожної людини в реаліях українського соціуму.

Серед негативних обставин існування ринку неформальних психологічних та освітніх послуг – безконтрольне та іноді некваліфіковане «обслуговування», а іноді й шарлатанство з боку її суб'єктів, коли метою «освітньої діяльності» виступає максимальний прибуток, який отримується, головним чином, на болючих проблемах людей. Це народжує недовіру до психологічної науки та її професіоналів – психологів, психотерапевтів, психіатрів тощо.

Нормалізація ситуації, що склалася, на нашу думку, можлива за рахунок активного втручання, а краще – домінування на ринку неформальних освітніх послуг професіоналів своєї справи, зростання їхньої популярності та продуктивності.

Зазначимо, що більшість молодих психологів-професіоналів, розуміючи складність та відповідальність за наслідки своєї професійної діяльності в умовах неформальної освіти, нерідко зовсім відмовляються від практики масштабної діяльності у неформальній освіті населення на користь добре перевірених та відпрацьованих моделей індивідуального консультивання клієнтів, що загалом нагадує класичну «революційну ситуацію», коли професіонали ще не можуть працювати «по-новому», а населення вже не хоче отримувати освітні послуги «по-старому» – тобто в класичних університетах та інших навчальних закладах формального типу.

На користь виправлення подібних недоліків виступають потужні демократичні процеси в суспільстві, які нарешті торкнулися й сфери реальної освіти.

Закони України «Про вищу освіту» (2015 р.) [2], «Про освіту» (2017) [5], Концепція нової української школи (2017) [6], Національна доктрина розвитку освіти [0] та інші нормативно-правові й ідеологічні документи демонструють не тільки тенденцію до більш вільного вибору населенням навчальних програм та закладів, де можна отримати загальну, професійну чи вищу освіту, а й популяризацію та визнання неформальної освіти як важливої частини системи загалом.

Зазначені документи своїм контентом розширили можливості для свободи кожної окремої особистості, стали важливим чинником оптимізації діяльності неформальної освітньої сфери України, наближаючи той момент, коли будуть висунуті адекватні вимоги до її якості, а ініціативність усіх її суб'єктів посилиться ще й відповідальністю за освіту населення протягом життя.

Висновки з дослідження та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі.

1. Окреслена проблематика була предметом суміжної уваги низки науковців гуманітарного профілю, які розглядали неформальну освіту населення та професійну освіту майбутніх науково-педагогічних та педагогічних працівників з різних боків та під різними кутами зору – психологічним, педагогічним, соціологічним тощо. При цьому базові висновки та узагальнення вчених нерідко мирно співіснують у рамках дисертаційних ідей, але агресивно стикаються на практиці, демонструючи надто слабкий зв'язок з нею. Зокрема, в українському науковому дискурсі з питань неформальної освіти на рівні попередніх, інтуїтивно привабливих прогнозів на даному етапі дослідження маємо лише проекти загальної та часткової гіпотез.

2. Перспективу для подальшого дослідження становлять: ідентифікація та висвітлення найбільш популярних та вигідних варіантів неформального освітнього бізнесу, який потенційно включає психолого-педагогічні послуги майбутніх фахівців з психології; аналітична робота над змістом найбільш конструктивних пропозицій українських та світових дослідників проблеми; пошук ідей для екстраполяції із суміжних галузей та сфер, у яких питання збільшення конкурентних переваг фахівців на ринку неформальних освітніх послуг стало предметом дослідження або емпіричного успіху.

ЛІТЕРАТУРА

1. Національна доктрина розвитку освіти. URL: <https://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/347/2002> (дата звернення: 21.08.2018).
2. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 21.08.2018).
3. Про внесення змін до Переліку робітничих професій, за якими здійснюється підтвердження результатів неформального професійного навчання осіб за робітничими професіями : Наказ МОН України № 783 від 13.05.2017 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0665-17>. (дата звернення: 21.08.2018).

4. Про внесення змін до Переліку суб'єктів підтвердження результатів неформального професійного навчання осіб за робітничими професіями : Наказ МОН України № 466 від 03.04.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0491-18>
5. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 21.08.2018)
6. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 р. №988-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#n8> (дата звернення: 21.07.2018).
7. Протоколи міжвідомчої ради НАПН України з питань координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології URL: <http://naps.gov.ua/ua/iccr/protocols/> (дата звернення: 21.07.2018).
8. Самодумська О. Л. Підготовка науково-педагогічних працівників до діяльності у неформальній освіті дорослих: реалії та перспективи : зб. наук. праць. *Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка*. Житомир, 2018. Вип. 4 (95).

УДК 7.012.23

DOI <https://doi.org/10.26661/2522-4360-2018-2-31-09>

ІНТЕГРАЦІЯ ГРАФІЧНОГО ДИЗАЙНУ, ПСИХОЛОГІЇ ТА КОМП'ЮТЕРНОЇ ГРАФІКИ В СУЧАСНІЙ ДИЗАЙН-ОСВІТІ

Потапенко М. В., викладач

*Запорізький національний університет,
вул. Жуковського, 66, м. Запоріжжя, Україна*

nikolay.pnko@gmail.com, 123design@ukr.net

Актуальність дослідження обумовлена виявленням теоретичних особливостей у процесі навчання дизайнерів-графіків, їх зв'язком із загальною теорією дизайну, впровадженням напрямів психології і проектування за допомогою комп'ютерних програм. У зв'язку із стрімким розвитком інтернет-технологій зростає попит на фахівців дизайнерів-графіків. Існуючі методики викладання давно застаріли і виникла необхідність кардинального перетворення процесу навчання. Мета статті – звернути увагу на особливу важливість вивчення комп'ютерної графіки і основних напрямів психології, які необхідно враховувати при проектуванні елементів візуальної комунікації. Провідним підходом до дослідження є теоретичний аналіз існуючих публікацій, що дозволяє виявити актуальні і найбільш суттєві напрями в питаннях освіти майбутніх фахівців-графіків. Інтеграція графічного дизайну, психології і комп'ютерної графіки в процесі навчання студентів-дизайнерів дозволить вивести на новий рівень якість освіти у вищих навчальних закладах.

Ключові слова: психологія, комп'ютерна графіка, графічний дизайн, дизайн-освіта.

INTEGRATION OF GRAPHIC DESIGN, PSYCHOLOGY AND COMPUTER GRAPHICS INTO MODERN DESIGN EDUCATION

Potapenko M. V, Lecturer

Zaporizhzhia National University, Zhukovsky str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine

nikolay.pnko@gmail.com, 123design@ukr.net

Nowadays, graphic design is a multicomponent phenomenon where educational and educational activities are presented, which connect with the training of professional personnel (education), the design of design objects (practice), as well as the development of the scientific fundamentals of design activity (theory). In this article we consider graphic design as a specialized type of scientific activity. If we turn to the history of graphic design, there was a mutual division of artistic design and research activities for a long time, what was a general trend in the development of artistic culture. Graphic designers/artists are employed by advertising firms, publishers and other companies that deal with visual communications. Graphic design education requirements are aimed at teaching